

Takács Tibor

Két vers apámról

1.

Apám úgy jár-kel évek óta,
 hogy viszi azt a rendjelet,
 a könyvet, amit írtam róla,
 — ennél szebb semmi nem lehet! —
 az életét, a nagy regényét,
 mikor vöröskatoná volt,
 innen még mindig látja fényét,
 a múlt is néki udvarolt.
 Apám boldog, hogy ezt megérte,
 megmutatja néha sebé,
 amit ott szerzett, lám, megérte,
 nem felejtheti semmiképp!
 Emlék és múlt letehetetlen,
 s mesél: „Tudod, tizenkilencben...”

2.

Igen, mondja a dicsőségét,
 a népét, a felkelt hadét,
 a győzelmek elejét, végét,
 s hogy nem győzhetek semmiképp!
 Apám mondja, csak mondja, s látom
 tűzként, tizennyolc évesen,
 mert tűz volt, áttört bármi gáton!
 S győztek! Győztek? A vége: nem!
 A múltkor is, hogy otthon voltam,
 vidáman bemutatkozott:
 szalutált — de serege hol van? —
 bizony, hogy mesfoglyakozott.
 De ő még hű az emlékekhez:
 „Takács Pista, tizenkilencben...”

Kiss József
a Dugonics Társaságban

Kiss József (1843—1921), a századvég költőfejedelme 1907. december 15-én ünneplte pályakezdésének 40. évfordulóját. A pesti ünnepség napján a 24 éves Babits Mihály a Szeged és Vidéke hasábjain köszöntötte a jubilánst. Vezércikke szerint Kiss akkor is nagy költő volt, amikor poézisét Arany megértése és átértelmezése jellemezte, de később, amikor új gondolatokat új formában szólaltatott meg, irodalmi korszakalkotó lett.

A Dugonics Társaság levélben küldte jókívánságait Kiss Józsefnek, és — Löw Immanuel javaslatára — meghívta Szegedre főelőlnak. A poeta 1908 januárjában két levelet írt Lázár György polgármesternek, a „Dugonicsok” elnökének.

A Dugonics Társaságnak, Szeged.

Tekintetes elnök úr!
 Negyven esztendősi irói jubileumom az önök nagyérdemű Társasága is az üdvözlők közt volt. Jölessék nekem megemlékezésük, fogadják érte köszönetemet és el nem múló hálám kifejezését. Magyar költőnek nincs nagyobb megbecsülése, mint mikor testvérei, az irodalmi társaságok tagjai az őt ünneplők sorába állanak. Mély hódolat a gyönyörű sorokért, amelyeket hoztam intéztek. Mindig büszkén fogok visszagondolni kitüntető figyelmükre.

Kérem a tekintetes elnök urat, közölje a Társasággal hálás érzelmeim kifejezését, és tartsanak meg engem továbbra is szeretetükben.

Budapest, 1908. január hónap közepén. Mély tisztelettel.

Kiss József

Másik levelében szegedi útjáról írt:

Nagyságos Lázár György úr, úrnak, mint a Dugonics Társaság elnökének, Szegeden.

Nagyságos uram!

Hálás szívvel vettem kitüntető meghívásukat, melyet természetesen elfogadok. Előre is örülök a kedves alkalomnak, hogy Szeged művelt, tősgyökeres magyar közönségével és szegedi kollégáimmal megismerkedhetem.

Ami a terminus megállapítását illeti, melyet Önök udvariasan és kegyesen enreám bíznak, annak fájdalom, egy kis bibije van. En tizenkét nap óta a legmalacsbab influenza szörnyűségében szenvedek. Folyton az ágyat nyomom, és elgyötört lélekkel várom szabadulásomat. Nem először esem át ezen a bajon. De azt a könnyelműséget követtem el, hogy egyszer versem megénekeltem az influenzát. Azóta ne ad Isten, hogy enyhén bánjon velem. Duplán veri el rajtam a port. Maga kedvéért is, a versemért is.

Amint állapotom javul és rendelkezhetem, azonnal irni fogok. Addig is fogadja tiszteletem és nagyrabecsülésem kifejezését, mellyel marasztalom.

Kész szolgálja:

Budapest, 1908. január 15.

Kiss József

A költő talpra állt, február 5-én Baján, 8-án Besztercebányán, 9-én Szegeden olvasott föl. A Szeged és Vidéke e hó 4-én közölte Lázár Györgyhöz írott,

ebédmeghívást elfogadó levelét. Sorai elerülnek, hogy Kiss mester volt a prózának, a csevegésnek is:

Nagyságos uram, van szerencsem tisztelettel bejelenteni, hogy az ebéden pontosan megjelenek. Inkább mulasztom el a fölolvastást, mint az ebédet. Együttal köszönöm nagyságos uram szíves figyelmét. Fájdalom, olyan kákbélű, kis étű ember vagyok, hogy nem nagy gyönyörűségem lesz a vendégében. Zubovics Fedor egyszer az ilyen vendéget lelévással fenyegette. Remélem, a Dugonics Társaság elnöke ennél jobb lesz. Meleg kézzel szorítással vagyok őszinte híve

Kiss József

A vendég február 9-én, vasárnap délben érkezett Szegedre. Az állomás rokona, Kún József gépészmérnök, A Hét finom hangú poétája és Tömörkény István várta. A Lázár polgármesternél elfogyasztott ebéd után Kiss József — Tömörkény kíséretében — megtekintette a belvárost.

A fölolvastás ülése délután 4-kor kezdődött a városháza közgyűlési termében. Sok érdeklődő be sem fért. Az ülést megnyitotta Lázár György a legnagyobb élő magyar költőnek nevezte Kiss József fölolvastása, Kőhegyi Lajos orvos és Szele Róbert tankerületi főigazgató előadása után Kiss József következett. Juhász Gyula keddi tudósítása szerint riadó taps vihara fogadta a szürke kis embert, aki délcegen, mint egy király, csillogó szemekkel, mint valami különös jelenés lépett a fölolvastás asztal elé. Mindenki fölállt, mindenki látni akarta a költőt... Kiss a Mese, A trombitás, a Mészvilág és az 1905-i orosz forradalom emlékét idéző Knyáz Potyemkin című verseit olvasta föl.

Ezután Kún József a Milkó-palotában levő lakásán uzsonnára látta vendégül Kiss és néhány szegedi író. Irodalomtörténeti érdekességű ismerkedésre is sor

került a zsúfolt programú napon: Babits Mihályt, a szegedi főreáliskola helyettes tanárát Kún József bemutatta Kissnek. Juhász 1924-ben erre a jelenetre emlékezve írta, hogy Kiss József nem is gondolta, hogy az a sápadt, sovány, szerény, és ideges fiatal ember ott szemben vele, már akkor is trónpetendens, és nemsokára elsője a magyar költészet királyiségében. Este a Dugonics Társaság a Kass szálló emeleti különtermében vacsorát adott vendége tiszteletére. Kiss hétfőn délelőtt utazott, vissza Pestre.

Egyedül Móra nem értett egyet Kiss József ünneplésével. Pósa Lajoshoz írott, február 15-i levelében megficskázta Tömörkényt is, „nagy versszakértőnek” titulálva mindkettőt. Túl modernnek tartotta Kiss, neki Pósa volt a költő...

Juhász mindig szeretettel és megértéssel írt Kiss Józsefről. Sirjára versét helyezte „nefelecskék”:

—Juzuf, a költő, hármat

[szeretett:
 Az életet, álmat s a rimeket.
 Az élet hitvány és álmatunk
 [hazug,
 De rimeinkben királyok vagyunk!
 A. F.

A Kárász uraság kocája

Egy új szegedi minikönyvről

Gyönyörű örömmel bogarászgattam végig egy könyvecskét, amelyik akkorácska csak, mint egy gyufásdoboz, mégis orgonányi hangszereket szólaltat meg a szegedi ember lelkében. Pedig nem is ide gyökeresedett tollforgató műhelyéből kerekedett ki. Irhatta volna Tömörkény, Móra, hiszen majdnem úgy ragyog — ám egy hajdúsági zsurnaliszta munkásságából gereblyézte össze egy Szeged-kutató.

Móricz Pál neve áll a minikönyv homlokán, aki két részletben is mindössze négy esztendő, töltött a víz utáni városban, de olyan karakteres riportokat teremtett róla, hogy évtizedek múltán is sodra van. Összeválogatta pedig az újságíró módra széjjel hagyott életműből A Kárász uraság kocája címmel Apró Ferenc. A Szegedi Nyomda-

Laki Kálmán halálára

A nemzetközi vegyészársádalmat pótolhatatlan veszteség érte dr. Laki Kálmán (1912—1983), a National Institute of Health Biophysical Chemistry laboratórium vezetőjének nemrégiben bekövetkezett halálával. Szolnokon született, majd abádszalóki hadiártyaként indult igen gazdag életútjára, amelyen nemzetközileg ismert és elismert tudóssá vált. Életútjának főbb állomásai: Szeged, Manchester, Budapest, Leeds és Bethesda. Felsőfokú tanulmányait a szegedi tudományegyetem orvostudományi karán, majd természettudományi karán végezte. Itt szerzett vegyészdoktori oklevelet. 1935-ben. Magántanári minősítést 1941-ben nyert, a molekulaszervezet jelentősége a biokémiában tárgyköréből. Nobel-díjas tudósunkról így vall: „Szent-Györgyi előadásaitól az ember majdnem hogy bővületbe esett. Olyan modern dolgokat tanított az élet alapjelenségeiről, amikről addig nem is álmodtunk. En az év végén — másodéves egyetemi hallgatóként — jelentkeztem vizsgára. A vizsga olyan élmény volt számomra, hogy el is felejtettem, hogy vizsgázok. Majdnem vitáztam a professzorral. Azt is felvettem vizsga közben, hogy ha tényleg elektronok folynak a tápanyagtól az oxigénhez, akkor mágneses térnek is kellene keletkeznie. Amikor az eredményt a professzor kihirdette, örömmel tapasztaltam, hogy kitűnőre vizsgáztam. Még nagyobb volt a meglepetésem, mikor a professzor irodájába hívott, és azt mondta, felvesz Intézetébe dolgozni, sőt még némi fizetést is felajánlott. Így indult el kapcsolatom Szent-Györgyi Alberttel...”

Laki Kálmán 15 évet töltött Szegeden. 1944-ben távozott a budapesti tudományegyetem biokémiai intézete élére. Az MTA 1946-ban választotta tagjává, 1948-ban az első között kapott Kossuth-díjat. Két nagy szakmai területén — az izomműködés kémiája és a vérárvadás — számos

új eredményt ért el, és ezekért kapta meg a Mitchell-alapítvány nagydíját.

Munkásságát így foglalja össze: „Szerkesztettem három könyvet és írtam vagy 170 tudományos munkát angolul. Felfedeztem, hogyan alvad meg a fibrinogén és hogy a trombin egy fehérjebontó enzim, specifikus az arginin-glicin kötés hatására. Munkatársaimmal együtt felfedeztem a vér addig ismeretlen fehérjét, amit ma XIII. faktor-nak neveznek. Az izomműködés tanulmányozása közben felfedeztünk egy új izomfehérjét, amit tropomiozin—A-nak nevezünk el, és azt is észrevettük, hogy az aktin nevű izomfehérje ATP-t tartalmaz... Kidolgoztunk egy olyan vegyületet, amelyik a rákos sejtek maszkírozó enzimét inaktíválja, s ennek folytán a rákos sejtek leplüket elvesztik, s így az öök sejtek predáivá lesznek. Így tudjuk az immunrendszert a rákos sejtek ellen segítségül hívni. Reméljük, hogy ebből az új vegyületből gyógyszer is lesz, és akkor nemcsak egereket, hanem embert is tudunk majd gyógyítani...”

Hazáját sohasem feledte, és a hetvenes évektől kezdve aktív kapcsolatot tartott fenn, különösen a debreceni tudományegyetemmel, több fiatal magyar biokémikus számára teremtett NIH-ösztöndíjat. A DOTE 1976-ban díszdoktorává avatta. Tagja volt a New York-i és a Washingtoni Tudományos Akadémiának. Néhány hónapja, múlt év végén járt itthon, utoljára.

Laki Kálmán teljes értékű ember és tudós volt, aki mindig adott, mert volt miből adnia. A szegedi tudományegyetemen kifejtett munkásságával nagymértékben járult a város jó hírnevének öregbítéséhez.

BÁTYAI JENŐ

emlékek csordogáló ereit fogta föl s gyűjtögette össze. Balladal fazonú és szépséges címadó novellája irói munka, a többi írás azonban inkább néprajzi riport, a megelevenítésnek, az ábrázolásnak hiteles fegyelmével. A híres régi vendégfogadók, betárszik, céhbéli fufangok, jeles mesterségek (szíjgyártóság, fuvarosság, juhászati) elevenednek meg pontos és halk, ízes beszédséggel, s a régi Szegednek több jeles figurája.

E könyvecske minden szép öröme mellett talán arra is jó, hogy figyelembe vegyük: Móricz Pál bizony még többet is üzen a régi Szegedről, s üzenetei értékeibek is. kedvesebbek is, mint-hogy csupán ritkaságként jussunk hozzájuk.

SZ. S. I.

1.

A kéz: örök titok és örök talány. Itélőkéességünk alól kivonja magát. Az ember arca és szeme mögött a kézre senki nem figyel. Ot a legnehezebb kinyomozni, mert nehéz a megkülönböztetése. Az alakja semmit sem mond és semmit sem árul el. Volt csúnya, de volt már szép kezű gyilkos is.

A kéz csak az alkotás útján fedli fel magát. Csodákra képes és elképesztő ügyességekre is. De sokszor vér szennyezi, és gonoszultta meglepő. És sokkal több a gonoszság, mert a tiszta kéz kevés. Talán nem is létezik. Csak a gyermekek keze az, amely még makulátlan.

Nyomai mindenhol megtalálhatók. Beléjük botlunk, kézzel foghatók és láthatók. Csak a tetteket elkövető kéz marad láthatatlan, bár jelenléte örök. Túléli önmagát is. Amikor már régen nem létezik, jelen van mégis: számtalan jel emlékeztet rá, és

alkotásai századokon át élnek tovább.

Mindenben utólrhetetlen. Felül nem múlhatja semmi sem. A természet szörnyű ajándéka. Ő emelte föl az emberiséget, és lett egyben a végzete is. Földönfutóvá tett tömegeket és dűsgazdagga egveseket. Megpróbáltatások elé állította az emberiséget, és léteben fenyegeti.

A kéz sohasem nyughat. Ha megnyugodna, ez lenne a veszteség. És egyben mindannyunké is. Így teng-leng a kéz a pokoli alkotások, a ténvek és lehetőségek között. A remény ölteti, és a rendeltetése meghatározza tetteit. Így folyik ez már időtlen idő-kön át — nincs lehetősége, hogy csak jót cselekedjen, és ereje sincs, hogy csak ezt tegye.

2.

A lábára ritkán gondolunk. Hajlamosak vagyunk alábecsülni a

szerepét. Csak a fejünk a mindenünk. Csak róla értekezünk, szóban és írásban. Azt akarjuk mindennel teletölteni. Büszkék vagyunk, ha így emlegetnek: „Ez egy jó fej!”

A láb? Csak arra való, hogy a parancsot végrehajtsa, és kiszolgálja a fejet. És hogy hordja a fejet. Eszünkbe sem jut, hogy a fej a lábunk köszönhetően trónol odafent. Az egész test támasza a láb. Segítségével van lehetőségünk a helváltoztatásra.

Addig használjuk, amíg csak ki nem dől alólunk. Mintha nem is a miénk lenne. Eszre sem vesszük. Csak amikor már zsi-badni kezd, és borzongás futkároz bennünk a sarkunktól a derekunkig, akkor jut eszünkbe — jai, a lábam!

Még valami jellemzi a lábat — az önfelűség. Nincsen tekintettel semmire és senkire, ha megvilatkozik. Azt mondja, amit gondol. Más véleményére semmit sem ad. Rögtön jelzi, ha a hely-

zet számára már nem kibírható. Ezt nyíltan, és minden kerteles nélkül megteszi. Nem úgy, mint a fej, amely fondorlatosan köntörfalaz. Képes titkolni a gondolatait. Megrágja az ocsmány szavakat, és finoman fejezi ki azok értelmét. Ha kell, azt mondja, amire nem is gondol. Amit elvárnak tőle.

A láb? Az aztán nem! Ez nekem nehéz. Kibírhatatlan! Rögtön odavágja: ez így nem megy tovább! Könnvits, de azonnal! Ekkor csak azt teheted, hogy tested azonnal vízszintes helyzetbe hozd. A fő, hogy e vonalban maradj. Ne próbálsz hajladoxni, mert ha a láb egyszer azt mondja: nem! — támasz nélkül maradsz. Mítsem ér akkor a fej, akár tömött, akár üres. Semmi sem segít. Ha pedig a fej már vízszintes helyzetben a mélybe ér, látótere korlátozott. És távlatja sincs. Hogyan kerülhet ismét a magasba? Láb nélkül — sehozz!

LJUBOMIR TOMITY

(A Narodne novine című szerbhorvát hetilapból fordította: Berkes Akos.)